

ELS ARXIUS DE LA MEMÒRIA

Abans que el temps s'ho emporti

LA LITERATURA

AUTOBIOGRÀFICA

QUE PODEM

LLEGIR ÉS

SOBRETOT

D'AUTORS QUE

HAN DESTACAT

PER UNA RAÓ O

ALTRA. PERÒ LA

GENT CORRENT

TAMBÉ TÉ UNA

HISTÒRIA PER

EXPLICAR QUE

RECULLEN

DIVERSOS ARXIUS

DE LA MEMÒRIA

S'hauria d'aprovar una llei que obligués a tothom a escriure un diari, es veu que va dir Tomasi di Lampedusa. L'han llegit? Si els agrada escriure de manera autobiogràfica, no se'l perdin, i tampoc autors com ara Stefan Zweig i Josep Pla. El que passa és que els testimonis escrits tenen poca sortida i acaben perdent-se si un és

poc conegut, perquè les editorials apliquen dos criteris al material autobiogràfic que els arriba: que la persona hagi viscut una experiència prou extraordinària i que tingui un reconeixement social. Són molt selectives.

Si una persona corrent vol conservar el seu diari o memòria o qualsevol mena d'escrit autobiogràfic, pot enviar-lo a un arxiu de la memòria popular, dels quals tenim alguns exemples, amb un nom o altre. I per què no? Al capdavall, l'ésser humà sempre ha necessitat deixar una empremta. Així evitaran que els seus escrits acabin perdent-se al cap d'una generació, que és el que es calcula que duren els papers familiars. De vegades els conserven les dones de la família, de vegades els homes, però acaben perdent-se. Per cert, les llibretes de les caixes d'estalvis i bancs, els papers d'escriitures notarials, tot allò que té un valor intrínsec i no solament testimonial, dura més que les llibretes amb dietaris.

Un d'aquests curiosos arxius és l'Arxiu de la Memòria Popular de la Roca del Vallès (www.laroca.org), al capdavant del qual hi ha Giovanni Marzocchi, que va venir-hi des de la Toscana italiana, on el 1984 va participar en la creació del pioner Archivio Diaristico Nazionale de Pieve Santo Stefano (www.archiviodiari.it), un poble

ESCACS DE CANYA FETS PER PRESOS DE LA MODEL ALS ANYS 40

on totes les carreteres que hi porten tenen un cartell groc sota el de la toponomàstica oficial que indica: *Ciutat del diari*.

Un altre lloc on acolliran el seu text amb interès és la unitat d'estudis autobiogràfics del departament de filologia espanyola de la Universitat de Barcelona (www.ub.es/ebfil/jueb), creat per iniciativa personal d'Anna Caballé, per a la qual el miratge és francès. Concretament, Philippe Lejeune, gran teòric dels gèneres de no-ficció, autor de *Le pacte autobiographique* (Seuil) i creador el 1992 de l'Association Pour l'Autobiographie, que és un lloc de trobada i d'intercanvi amb diversos comitès de lectura repartits per França. Hi acudeixen aquelles persones a les quals els agrada escriure o llegir sobre l'autobiografia –una autobiografia que mai no pot ser dolenta perquè no pretén ser bona; això ho diu Lejeune.

En tots aquests llocs, els textos autobiogràfics –i també llegats i escrits de vells parents– són tractats amb rigor. L'autor pot visitar l'arxiu i que li expliquin quin ús faran del seu document, que pot cedir o donar, i decidir com ha de ser consultat: també hi ha qui no vol ser llegit abans de morir.

RELATS DE VIDA

Els dos arxius de la memòria catalans citats han aparegut els anys 90. De mica en mica, les desenes de documents es converteixen en centenars, i cap amunt. No en tenim gaires més –ni tampoc tenen sempre un bon contacte entre si, cosa que no facilita res, començant per la raó bàsica de la seva existència: la recerca–, però en podem citar un parell de similars. A la Universitat Rovira i Virgili funciona el Grup de Recerca Biogràfica, que ha constituït el Banc de la Memòria Biogràfica amb una base de més de dues-centes entrevistes, sota la coordinació de l'antropòleg

JORDI MARLET

jmarlet@msn.com

l'exili i l'homosexualitat, per posar alguns exemples. Sempre eixamplarà el concepte històric de la documentació no estatal o oficial i, si el text és manuscrit o té il·lustracions que augmentin el seu valor testimonial, encara millor. Però com que els investigadors saben que l'autor els envia el text pensant en ell mateix, l'animen amb premis.

PREMIS SOBRE EL TEMA

Per aquesta raó, la Unitat d'Estudis Autobiogràfics va col·laborar durant cinc edicions en el premi de literatura personal Contradiction, que va recollir 11.000 testimonis personals que, seleccionats, han estat publicats en diversos reculls. A l'Arxiu de la Roca del Vallès, cada any organitzen el premi Romà Planas i Miró, dotat amb uns 1.200 euros i la publicació de l'obra guanyadora per Viena Edicions en una col·lecció molt acurada; tant que el text original es publica tal com va arribar al concurs. Aquest premi, que ja va per la novena convocatòria, és emotiu perquè, al contrari del que passa habitualment, aquí els protagonistes són els autors i no el jurat. Les taules estan més plenes de persones que de personatges. Els finalistes expliquen les seves vivències. Finalment, el moment de glòria ha arribat.

Veritat o mentida

“Un sempre es pensa a si mateix des del present. I segons sigui aquest present, et fas una imatge del passat, que no té per què ser el que va passar”, explica Joan Prat, catedràtic d'antropologia social a la Universitat Rovira i Virgili i coordinador del Grup de Recerca Biogràfica d'aquesta universitat. Prat explica que una autobiografia és com una mena de pel·lícula, on ets alhora director i actor. I guionista, esclar. “T'expliques tal com et veus, i aquí hi ha elements de ficció conscients o inconscients”, afirma.

Però la gent inventa la seva història? Isabel Monsó, editora i membre del jurat del premi de la Roca del Vallès, explica que hi ha algun cas en què el que expliquen és evident que no és del tot veritat. Com ho detecten, això? “Perquè t'expliquen coses que saps que no van anar ben bé així. O s'atribueixen un valor

més heroic en accions que no ho són. N'hi ha d'altres que es justifiquen i diuen que han fet coses incorrectes però a fi de bé, perquè els seus objectius eren no sé què. Has d'entendre que hi ha la seva visió personal i el seu filtre”, em respon la narradora.

El jurat del premi Romà Planas i Miró pren precaucions. Si veu alguna cosa estranya, demana informació, perquè hi ha altres persones implicades en el text. Hi el cas d'una dona que s'atribuïa una relació íntima amb un escriptor conegut i van voler veure una carta que demostrés que hi havia hagut aquella relació. La dona era Montserrat Julió i els la va portar. El seu llibre –no pas solament per aquesta raó– va guanyar el premi: *Vida endins. Crònica d'un exili a Xile*.

“La veritat, la construeixes. La importància de la paraula *invenció* dins l'escriptura autobiogràfica és menor –explica

▶▶▶

FERNANDO RODRÍGUEZ I ANNA CABALLÉ

ELS ARXIS DE LA MEMÒRIA

>>>

Anna Caballé-. Per això el text autobiogràfic és tan interessant des del punt de vista de la relació entre el narrador i la realitat. Tu fas un text autobiogràfic i tu fas una construcció d'una identitat que diu de tu però que no ets tu. Tu ets més que aquest text. Tens molts vestants, registres i experiències que no són allà".

UNA ESCRITURA OPACA

Caballé, en els anys d'estudiant universitària, va llegir un estudi del marxista Gramsci que deia que als països on hi ha censura o repressió política l'escriptura autobiogràfica és una manera de poder expressar ocultament el que d'una manera oberta no es pot dir, que són les idees polítiques. Caballé creu que a l'Estat espanyol aquest afirmació no es pot aplicar. Creu que "la falta de llibertat durant el franquisme va fer l'escriptura autobiogràfica opaca, sense expressió, ni política ni personal".

El franquisme és una època tabú també des del punt de vista de la no-ficció. Per això no apareixen en els escrits personals d'aquella època ni expressions de la sexualitat, ni conflictes de la filla respecte de la seva mare, per exemple. I Caballé explica que no ha estat fins als anys 90 que l'escriptura autobiogràfica "s'ha obert". "Això té a veure amb una transformació social que es basa en la interactivitat. La gent té ganes de no ser un subjecte absolutament passiu", afegix.

Avui en dia es tracten temes com l'homosexualitat, que eren impensables en l'escriptura autobiogràfica de fa 50 anys. Això permet a Caballé veure que "l'homosexualitat masculina ja està instal·lada, la femenina no". També ha observat que la gent jove acostuma a escriure les seves experiències amb ironia. "La ironia, el sentit de l'humor, és un fet transversal, que caracteritza molt la gent jove que escriu i en canvi no es troba tant en gent d'un altre perfil generacional", conclou.

El gran tema del gran protagonista

El gran tema del gènere autobiogràfic depèn del gran protagonista, que és sempre l'autor. Com veig la vida i com em veig a mi mateix. Si l'autor és d'aquí i ja té una certa edat, el gran tema serà la Guerra Civil Espanyola i les seves conseqüències: l'exili, la dictadura, la repressió a les presons i camps de concentració i treball i la prohibició de les llibertats. "És una llaga, la gran ferida oberta", explica Anna Caballé, responsable de la unitat d'estudis autobiogràfics del departament de filologia espanyola de la Universitat de Barcelona (UB), i altres especialistes hi coincidiràn. Potser ha viscut la migració; doncs també l'explicarà.

"Tenim moltes històries, però no nosaltres, tota la gent de la nostra edat", explica Francisco Marcos, autor de *Vivencias de juventud* (Viena Edicions), que va des que tenia un parell d'anys fins al 1950, quan havia fet el servei militar i estava a punt de casar-se. Bé, ho explica la seva dona, Teresa Molina, que té 75 anys. "Creu que aquella època li interessa a la gent?", li demano a la senyora. "Jo penso que per treure conclusions, sí. Però per recordar sempre el mateix, no".

La sèrie *Explica'ns la teva vida* realitzada el 2001 per Televisió de Catalunya amb la col·laboració del departament d'antropologia de la UB va rebre unes 700 autobiografies, sobretot de gent gran, amb una gran presència de la Guerra Civil i en segon lloc l'emigració de finals dels 50 i 60. Si el concurs es repetís avui, segurament la presència de la Guerra Civil ja no seria la temàtica més important. Ara apareixerien altres qüestions, com recorda Jesús Contreras, catedràtic del citat departament de la UB.

FRANCISCO MARCOS I TERESA MOLINA

Caballé explica que una altra de les raons més comuns per escriure sobre els fets viscuts és haver patit -i el verb no és frívol- les tensions, les injustícies, els incestos i altres experiències traumàtiques de l'estructura familiar. Però això sempre apareix. En qualsevol cas, si un no està content amb si mateix, difícilment escriurà una autobiografia.

L'OBSESSIÓ PER EXPLICAR

Aquesta passió per explicar i explicar-se -comunicar una veritat mentre s'indaga sobre el món del voltant i, sobretot, es desenreda el camí del propi laberint- en algunes ocasions pot ser una obsessió. És el cas de Fernando Rodríguez, que escriu el seu diari "com a teràpia, com a pràctica i com un eix que em fa més segur de mi mateix". El xicot considera el diari com "un diàleg intertemporal entre els diversos jo". També com una manera de transcendir els diferents estats anímics. "Perquè pel fet de poder abastar tants estrats de la teva personalitat, acabes per relativitzar-ho tot".

Vaig conèixer Rodríguez a la unitat de recerca biogràfica de

la UB. Hi anava per parlar amb Anna Caballé i no comptava que tot just entrar un col·laborador del departament, Rodríguez, m'ensenyaria el seu dietari, on jo sortia citat perquè havia trucat per confirmar la cita i ell havia agafat el telèfon. Caballé havia apuntat el meu nom a la seva agenda; ell, al seu diari, per on "passeja la ploma per la llibreta" tots els dies. És "la veu que a si mateixa es relata". Si pot passar tres hores escrivint el seu diari, millor que dues.

Ell diu que té temps per viure, però escriu sobre xerrades que es perd, actes als quals no assisteix perquè el manté ocupat el diari.

Rodríguez escriu amb passió des dels 12 anys, quan va ser operat d'un tumor de difícil accés sobre el paladar, que li ha desfigurat parcialment la cara. "L'adolescència és un moment dolent perquè et passi això", assegura. El 2000 es va apuntar a un curs d'escriptura de la vida que donava Caballé, que l'últim dia de classe va demanar als seus alumnes que fessin un exercici autobiogràfic. Aleshores va resultar que el xicot, en aquell moment, portava 88 llibretes escrites i no li feia cap vergonya dir-ho. De moment, hi ha fragments seus publicats al butlletí de la unitat de la memòria, *Revista de Estudios Biográficos*. Concretament, un text de la llibreta 73, que respon a l'any 1999, retocat una mica. És el relat d'un desamor.

En algunes ocasions, l'encàrrec ve de fora. Normalment, passa el

contrari: que els parents, sobretot si són joves, no volen saber res de les històries familiars. Però el citat Francisco Marcos va posar-se a escriure perquè un parell de parents -un cosí germà francès i una neboda- volien conèixer les seves arrels. Els va escriure un grapat de folis i després es va animar i va decidir explicar aquell viatge en què va... aquella vegada en què... Ara està escrivint la història del seu pare.

Un tercer cas seria el d'aquella persona que en un moment concret decideix escriure i ho fa i potser hi torna, però no s'hi dedica de manera habitual. Aquí l'exemple seria Jordi Gimeno, que ha anat escrivint notes personals mentre viatja per les cuines d'arreu del món, i ara prepara un llibre amb aquest material. Un dia, Gimeno se'n va anar a l'Índia i des que va aterrar-hi fins que en va tornar a marxar, va portar un diari. El seu testimoni, *Cuiner a Delhi*, va merèixer un accésit al premi de la Roca del Vallès. Però el seu llibre, que va guanyar una menció especial concedida amb motiu de l'any del Fòrum de Barcelona, de moment no es publicarà.

JORDI GIMENO I LA SEVA VESPA

Els 'weblogs' o el nou dietarisme

Internet ha aportat amb els *weblogs* aires nous al món del dietarisme. Aquestes pàgines personals són diferents i alhora semblants als diaris que s'escriuen en paper. Una primera diferència és que Internet introdueix la possibilitat de la transmissió instantània, cosa que fa de l'escriptura personal i solitària un diàleg immediat i còmplice. És el que el teòric francès Philippe Lejeune anomena *convivialitat* dels diaristes de la xarxa. Una primera semblança és que, com el dietari, el *blog* no és una cosa tancada, és un apunt, una nota.

A Sant Cugat del Vallès, hi van tenir lloc fa poc unes jornades

sobre Internet i el nou dietarisme, que vaig seguir còmodament des de casa a través del *weblog* de Toni Sala. És així que confirmo aquestes dues conclusions sobre els diaris personals d'Internet. Veig que els autors d'aquests diaris acostumen a buscar el contacte entre ells, tot i que no es creen comunitats; però hi ha una mica l'efecte xat i fòrum. Gent que fa servir el *blog* per quedar, per explicar que sóc a classe d'informàtica com ho faria en un dietari clàssic però també per fer-se passar per una altra persona, per canviar de sexe. Aquesta nova concepció del diari ens situa en un terreny caracteritzat per la necessitat d'un destinatari o interlocutor

en la construcció de la intimitat, d'una "mirada exterior", segons expressió de l'estudiós Manuel Alberca, és a dir, "d'una forma simpàtica de compartir el que es viu i de l'aprovació en la manera d'explicar-ho".

SOBRE L'ADOLESCÈNCIA

Una altra conclusió, meva però no solament meva, és que als *weblogs* també hi ha força adolescència mal resolta. Carles Miró hi està d'acord, tot i que no és el seu cas. Amb Miró, comento les jornades de Sant Cugat, on va assistir a explicar la fi del seu *weblog* *Notes al marge*, que va tancar en les mateixes dates de les jornades, després de tres anys i mig escrivint-lo. Era un *blog* que va

iniciar per evitar convertir-se en "un plom" que no para d'enviar als seus contactes un enllaç a pàgines web i referències interessants, i que va tancar en el millor moment de reconeixement públic, quan gairebé totes les converses personals feien referència al seu *blog*, que tampoc era tan important per a ell: "No deixava de ser un joguina".

A Miró, que fa feina de filòleg i de vegades de crític literari, i és autor de la novel·la *La germana gran* (premi Documenta 2000), no li interessava explicar al seu *blog* coses personals ni fer-hi sortir els amics. S'estava molt d'escriure segons què. "És molt diferent si ho escrius en un quadern i després, si es publica, decideixes què hi poses i què no", explica. I recorda que de Fuster se n'han descobert trossos de dietaris originals on hi

parlava de política i de coses que no podia publicar, perquè s'havia de curar en salut.

Quan es lleva, Miró es dutxa i esmorza. Si té feina, el primer és la feina. Però cap allà mig matí fa una pausa, s'informa de què ha passat al món en general i al món d'altres dietaristes digitals en particular (en té una quarantena que va seguint), escriu la seva impressió. Ni tan sols escriu pensant en un dietari personal, però també és cert que alguna cosa de dietarista clàssic va apareixent a mesura que avança la conversa. Al final, m'ensenyava la llibreteta que porta a sobre. I confessa que de les mil pàgines en paper que podrien omplir les notes del seu *blog*, una quarta o cinquena part és publicable en paper, cosa que li agradaria fer i ja ha comentat a una editorial.